

F. ALMANYA'DA ÇALIŞAN TÜRK İŞÇİLERİNİN TOPLU DÖNÜŞLERİ VE UYUM SAĞLAMALARI İLE İLGİLİ SORUNLAR

Prof. Dr. Nurhan AKÇAYLI

B.Ü. İktisadî ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Bursa Üniversitesi İktisadî ve Sosyal Bilimler Fakültesinin 16-18 Mart 1982 tarihlerinde düzenlediği seminerde sayın Hocam Prof. Dr. Orhan Tuna'nın başkanlık yaptığı oturumda sunduğum tebliğdir.

F. Almanya'da çalışan Türk işçileri sorununu üniversite düzeyinde ele almak üzere bu semineri tertiplemiş bulunuyoruz. Bunun, özellikle vurgulamak istediğimiz bir anlamı bulunmaktadır. Diğer bütün üniversite düzeyinde yapılan bilimsel seminer, sempozyum ve panellerde olduğu gibi konu objektif, bilimsel açıdan incelenecek, tebliğler bu açıdan sunulacaktır. Konunun incelenmesi ve sonunda ileri sürülecek öneriler objektif kurullara uygun olacaktır. Sayın Funcke de bunu böyle dilemiştir. Seminerin üniversite düzeyinde yapılacağı, bilimsel çerçeve içinde kalacağı hususunda üniversiteye güvenerek seminerimize katılmayı kabul etmiştir. Dolayısıyla konunun ele alınış biçiminde duygusallığa düşülmeyeceği gibi, pek çok defalar gereksiz yere sözü edilen örneğin geleneksel alman dostluğu gibi bir takım konuyla yakından uzaktan ilgisi olmayan motiflere de katılmayacaktır. Yine ne Türk işçilerinin F. Almanya'daki yaşam tarzlarından söz edilerek, bu ülkenin halkına hak verilmesi, ne de Türk işçilerinin yaşadıkları ülkede karşılaştıkları nahoş olayların dile getirilerek o ülke halkının kınanması söz konusu olmaktadır.

Aslında F. Almanyada çalışan Türk işçileri sorunu gerçekten gerek F. Almanya, gerek Türk Hükümeti ve özellikle Türk işçileri bakımından dev boyutlara ulaşmıştır. Bu itibarla, konuya duygusal açıdan yaklaşmak son derece tehlikeli olduğu gibi belki çözüm yolla-

rını da zorlaştıracaktır, kısaca konuyu dejenere etmekten öteye gitmeyecektir. Bu sebepten bugün F. Almanya'da ortaya çıkan Türk işçileri sorununda münferit olaylara dayanmadan, ön yargıya saptanmadan ve düzeyselliğe kaçmadan gerçek sebepleri bulup araştırmaya çalışacağız. Ancak burada ufak bir saplama yaparak siyasi karar organlarının da yani F. Almanya'daki siyasi karar organlarının da aynı istikamette hareket etmelerini, politikanın cilvesidir diyerek her dört yılda bir tavizkâr veya uzlaşmaz veya otoriter bir tutum içine girmemelerini temenni ederim. Aslında Almanyada ver yer, zaman zaman alman olmayanlara karşı almanların hasmane davranışları olacaktır, hatta bu davranışlar belki kanlı olaylara da yol açacaktır. Ancak, tüm bu olayları kendi hudutları içinde tutmak ve Türk işçilerinin toplu halde geri gönderilmelerine gerekçe olarak sunmamak gerekir. Kaldı ki, bir ülkede multi-kültürel bir sosyal yapı bulunuyorsa, insanlar arasında anlaşmazlık, kavga her zaman mevcut olacaktır. Bu bir yerde sosyal tabakalaşma sorunudur. Ama özellikle yabancılara karşı yönlendirilmiş bir politikadan veya en azından başlayan hasmane hareketleri kışkırtıcı umursamazlıklardan her iki ülkede de dikkatle kaçınılması gerektiği de kesin olarak bilinmelidir.

Önce masum bir mutluluk içinde başlayan yabancı işçi akımının nisbeten kısa sayılabacak bir sürede çığ gibi büyüyerek dev bir sorun haline geldiğini görüyoruz. Ama bu sorunun gerek F. Almanyayı gerek Türkiyeyi ansızın yakalayan bir problem olduğundan söz etmek de pek mümkün görülmemektedir. Bugün bu sorunun bu şekilde patlak vermesi geçmişte her iki ülkeye ait hatalardan kaynaklanmaktadır. Gerçekten ne Türkiye'nin ne de F. Almanyanın daha Almanyaya işçi akınları başladığı sırada planlanan, disiplin altına alınan bir politikasından söz etmeğe imkân görülememektedir. Olsa olsa Türk Hükümetinin, mümkün olduğu kadar çok işçi gitsin, mümkün olduğu kadar ülkeye çok döviz gelsin, Alman hükümetinin ise, mümkün olduğu kadar çok işçi gelsin mümkün olduğu kadar ucuz işçi istihdam edilsin, şeklinde kendiliğinden oluşan politikalarından söz edilebilir. Şimdi de bu kendi kendine oluşan politikaların yani geçmişte işlenen hataların faturasını ödeme zamanı gelip çatmış bulunuyor.

Faturanın ödenme zamanına geldiği bu anda ise başlangıçta olduğu gibi, sorunun düzeysel bir şekilde geçiştirilmeğe çalışıldığı iz-

lenimi edinilmektedir. Oysa ki sorunun düzeysel, münferit tedbirlerle geçiştirilmeğe gerçekten tahammülü bulunmamaktadır. Şimdi konunun esasına geliyorum.

F. Almanya, yabancı iş alımına başlarken, bu akımı sadece ekonomik, daha gerçekçi bir ifade ile sadece emek piyasası açısından ele almış, sosyal-politik bir fenomen olarak ele almayı, ihmal etmiş bulunmaktadır. Oysaki yabancı işçi akımı sadece, ekonomik olmayıp, sosyal - kültürel bakımdan bir problem kompleksi oluşturmaktadır.

Gerçekten F. Almanya öteden beri yabancı işçilerin akımına geçici bir olay gözüyle bakmıştır. F. Almanya bir göç ülkesi olacağını aklına getirmemiştir. İkinci, üçüncü nesil meselesini düşünmemiştir. Nitekim bir göç ülkesi olmadıklarını, bir Amerika gibi olmadıklarını ısrarla ifade etmişler, adeta kendilerini buna inandırmaya çalışmışlardır. F. Almanya, birgün yabancı işçilerin, önce uyumu sonra da alman vatandaşlığına geçişle tamamlanacak bir entegrasyonu düşünmemiştir. Derken birgün umduklarından çok daha büyük boyutlarda bir göç ülkesi olduklarını geriye dönülmez bir şekilde görmüşlerdir. Süresiz oturma ve çalışma izinleri bunun açık kanıtları olarak görünmektedir. Öte yandan F. Almanya birgün şehir dışında gettolar oluşacağı, başı boş yabancı çocuklarının patlamaya amade birer bomba olacaklarını düşünmemiştir. Kısaca bir yabancılar politikası programlamamıştır. Ancak burada şu hususu açık bir şekilde vurgulamak istiyoruz: Kaufhauslarda, sokaklarda değişik giyim, kuşam ve davranış içinde yabancıların görmek belki almanları rahatsız etmektedir. Nitekim aynı rahatsızlığı bizlerde büyük şehirlerimizde özellikle İstanbul'da yaşamaktayız. Ancak F. Almanyayı Türk işçilerini toplu halde geri göndermeye zorlayan sebepler bunlar değildir. Aslında Türklerin yabancı görünüşleri, Almanyada giderek sayıları artan yakaları bağırları açık her tarafı dövmeli, bir kulakları küpeli, ayaklarında mahmuzlu çizmeleri bulunan ve içtiği biranın şişesini, mubalağasız bir şekilde belirtiyorum, garip sesler çıkartarak Münihte Leopold Str.nin ortasına fırlatan alman gençlerinin görünüm ve davranışlarından daha rahatsız edici değildir. İnsanlar kendi ülkelerinde nasıl bir sosyal çevreye sahip bulunuyorlarsa, gittikleri yabancı ülkede de en çok ona eş bir çevre edinebilmektedirler. Dolayısıyla F. Almanya'da Türk işçisinin görünümü, olsa olsa onlara en yakın onlara en benziyen halkayı huzursuz etmektedir.

Meseleyi kesinlikle bu tarafa almamak gerekir. Bu çok büyük bir yanlışlıktır.

Kaldı ki, bizzat alman uzmanlar tarafından yapılan araştırmalar da bu hususu teyit etmektedir. Bu araştırmaların hepsi zannedildiği gibi ve maalesef yerli basınıımızda da şöhretli yazarlar tarafından dile getirildiği gibi, F. Almanyaya giden Türk işçilerinin, sanayi ve medeniyetle ilk defa orada karşılaşan, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan ve Türkiye'nin en gelişmemiş bölgelerinden gelen kişiler olmadığını göstermektedir. F. Almanyaya giden Türk işçilerinin Türkiye'nin endüstrileşmiş bölgelerinden giden, gerek ilk okul, gerek meslek eğitim olan ve modernleşmeğe en yakın gruplardan biri olduğu kabul edilmiştir. Nitekim 1978 yılında yapılan bir araştırma, Türklerin değil, fakat önce İtalyanların ve Yunanlıların eğitimsizlikte ve uyumsuzlukta önde geldiklerini göstermektedir.

Aslında sorun bu kadar düzeyde kalan bir estetik sorunu değildir. Keşke sorun bu düzeyde olsaydı. Bu durumda sorumuzu hemen sormak istiyoruz. F. Almanya'daki yabancılar sorunu bir Türk sorunu mudur? Sorunun kesinlikle bu olmadığına müstenidatlarla inanmaktayız. Sorun F. Almanya bir göç ülkesi olmaya hazır mıydı noktasında yatmaktadır.

Gerçekten bugün F. Almanyanın karşısına önceden programlanmadığı için yabancı işçiler göçü dolayısıyla önce alt yapının yetersizliği ve konut sıkıntısı koskoca bir problem olarak çıkmıştır. Şehrin civarında gettolar oluşmuştur. Örneğin Berlin Krueberg'te bir komplekste 80.000 kişi oturmaktadır. Öte yandan göçün ilk yıllarında son derece basit yurtlarda topluca kalan işçiler, bu suretle mümkün olduğu kadar para tasarruf ederek ülkelerine göndermeğe çalışsalar, sonraları mali sıkıntılarını anlatmışlar ve şehir merkezlerinde daha konforlu olan yerlere taşınmağa başlamışlardır. 1980 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre, yabancıların % 87,9 kira ile özel konutlarda oturmakta, sadece % 10 ortak yurtlarda kalmaktadır. İşte bu alt yapı, konut meselesi Türklerle ilgisi olmayan başlıbaşına bir sorun olarak çıkmıştır almanların karşısına...

F. Almanyanın önceden bir yabancılar politikası programlanmadığı için karşısına çıkan ikinci koskoca bir sorun da şu olmuştur: Bu da gerekli tasarrufları yapan ve ekonomik durumlarını düzelten ya-

bancı işçilerin suratle tüm aile fertlerini yanlarına almağa başlamış olmalarıdır. Bu arada kaçak işçilerin de Almanyayı doldurmağa başlamışlardır.

Önceden bir yabancılar politikası oluşturulmadığı için F. Almanyanın karşısına çıkan üçüncü koskoca bir sorun da, eğitim hizmetlerinin arzındaki büyük yetersizlikte kendini göstermiştir. 7-18 yaşında Almanya'ya gelen gençler alman okullarına intibak edememişlerdir. National sınıf adı verilen hazırlık okulları başlı başına bir büyük örgütlenmeyi gerektirmiştir. Yabancı çocukların bulunduğu sınıflar birdenbire çok büyümüştür.

Sonuç olarak F. Almanya için bizatihi Entegrasyon başlıbaşına bir problem olmuştur. Yoksa F. Almanyada bulunan yabancı işçiler ve bunlar arasında da Türkler değil. Söz konusu olan, plansız ve programsız bir göç ülkesi olmanın doğurduğu sıkıntılardır. Örneğin Avustralya örneğinde olduğu gibi, bir plan ne düşünülmüş ne uygulanmıştır.

Kaldı ki, Türk işçileri sorununu, F. Almanya bakımından, işsizlik açısından ele almak da isabetli değildir. Verilen rakkamlara göre, yabancı işçilerin işsizlik kotasındaki oranı % 7,3 civarında bulunmaktadır. İstihdam kotasındaki payları ise % 8,4 civarındadır. Görülüyor ki mevcut işsizlik oranında yabancıların anormal bir şekilde payları olduğu iddia edilememektedir.

Dolayısıyla yukarıda sorduğumuz soruyu tekrar etmek istiyoruz. Almanyada yabancılar sorunu neden Türkler sorununa dönüşmüştür?

Aslında 1970 yılı Avrupasında uzun yılların birikimi olarak son derece köklü değişikliklerle karşılaşmıştır. Önce nüfus bakımından önemli bir olgu kendini açık bir şekilde belli etmiştir. Bu açıdan F. Almanya ve Türkiyeyi karşı karşıya getirdiğimizde ters istikametlerde bir gelişme ile karşılaşmaktayız. Şöyleki, F. Almanyada nüfus, doğumlardaki azalma nedeniyle geriye doğru giderken Türkiye'de adeta bir nüfus patlaması olmuş ve bu nüfusun bir kısmının F. Almanya'ya giderek yabancı nüfusu artırmak suretile alman nüfusunu bir anlamda dengelediği görülmüştür.

Yetkili mercilerin verdikleri bilgilere göre, doğum oranının aynı kalması halinde şimdi 57 Milyon olan Alman nüfusu 2050 yılında

29 milyona inecektir. Şu sırada alman nüfusunda yabancıların payı % 6.5 civarında bulunmaktadır. En ihtiyatlı bir tahminle bu oranın 1990 yılında % 10'a çıkacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla 2050 yılından önce birçok yabancıyı alman nüfusunun eksilen kısmını tamamlayacağından şüphe edilmemektedir. Bu durumda alman uzmanlarının da kabul ettiği gibi, F. Almanya'da doğum oranlarının gerilemesi, yabancı işçilerin doğurganlık oranının yüksek olması ileride alman nüfusunun profilini değiştirecektir. Bu durum ayrıca almanyanın siyasi ve etnik yapısını da değiştirecektir. Hatta F. Alman milletine değişik bir görünüm kazandıracaktır. Elbetteki almanlar bu gelişmenin sıkıntısı ve bilinci içindedirler.

Kısaca F. Almanya sadece nüfusundaki menfi artış nedeniyle göç almak mecburiyetinde olan bir ülkedir. Hele konu, bir Avrupa Birliği kurulması çabaları yanında çok değişik bir görünüm alabilmektedir. Gerçekten bir Avrupa Milletinden söz edilecek şekilde bir gelişme dikkate alındığında, F. Almanların artık Avrupa savunmasına asker verememe olasılığı bir şok etkisi yaratmayacaktır. Yine böyle bir durumda F. Almanlar emekli maaşlarının dahi yabancı işçiler tarafından temin edildiği bilincine vakıf olacaktırlar. Konuya Avrupa düzeyinde bir nüfus politikası açısından yaklaşılması ise, bir hayal değil, gerçekçi bir yaklaşımdır. Bu uzmanların görüşüdür.

Şimdi burada almanların Türk işçileri göçüne neden reaksiyon gösterildiğini araştıralım. Biz bu noktada F. Almanyayı işçi alımının başladığı tarihlerde olduğu gibi, yine bu sefer istikbale muzaf bir yabancılar politikası oluşturma zaafı içinde görmekteyiz. İşte bu zaaf nedeniledir ki, bugün Almanya'da iki türlü yabancı ile karşılaşmaktadır. Türkler ve diğer yabancılar. Yabancılar politikası oluşturmamanın faturası sadece Türklerin sırtına yüklenmek istenmektedir. Aslında konu bir Türk sorunu değil, bir Entegrasyon sorunudur. İşte eldeki araştırmalar: Hepsi de Türklerin alman toplumuna en iyi uyum sağlayan, çocukları okullarda en başarılı olan etnik gruplardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan Türk işçileri ve Alman toplumuna uyumsuzluk iddiası ortaya atılırken, konuya çok yabancı unsurların da dahil edildiği müşahade edilmektedir. Gerçekten aynı potanın içine hem Türk işçiler, hem kütle halindeki ilticalar, hem de siyasi ekstremistler konulmaktadır. F. Almanya bakımından dahi, gelişip büyümeleri bazı istif-

hamlara yol açan kuran kursları da yine aynı kabın içine konulmaktadır. Kitle halinde iltica talep edenlerin, hâlâ işsiz güçsüz dolaşmaları ve bunlara karşı bir yaptırıma geçilmemesi herhalde bir işçi sorunu değildir ve bu durum zihinlerde istifhamlar da yaratmaktadır. (İltica talebinde bulunanlar 1980 de 107.000 civarında bulunmaktadır). Bütün bu sayılanlar tamamen ayrı nitelikte konulardır. Bunların işçi sorunundan ayıklanması gerekmektedir. Bu noktada hemen şunu belirtmek gerekir. F. Alman nüfusu içinde yabancıların payı konusu da, fazla abartılmıştır. Bu pay oranı, diğer ülkelerle mukayese edildiğinde hiç de çok görünmemektedir. Zira bu oran örneğin Fransada, İsviçrede daha yüksek bulunmaktadır.

Bütün bu yabancı unsurlar ayıklandıktan sonra ortada abartılacak bir işçi sorunu kalmamaktadır. Dolayısıyla akla şu soru gelmektedir: F. Almanya'da Türklerin entegrasyonu isteniyor mu? Eğer isteniyorsa müteakiben şunları sormak gerekmektedir:

1. Türk işçilerine süresiz, kısıtlamasız (eşit muamele prensibi içinde) çalışma ve oturma izni verilmekte midir?
2. Siyasi yönetime katılma hakkı verilmekte midir?
3. Kendi hesaplarına bağımsız çalışabilme izni verilmekte midir?
4. Yeterli okul öncesi, okul ve mesleki eğitim hizmetleri arzulanmakta mıdır?
5. Kendi tebaasını kaybetmeden Alman uyruğuna geçme şansı verilmekte midir?

Bunlar entegrasyonun ön şartlarıdır. Entegrasyon bu koşullar sağlandıktan sonra tartışılabilir. Ancak ondan sonra Türklerin Alman toplumuna entegre olamamalarından söz edilebilir. Hangi entegrasyon şansı verilmiştir ki, ondan sonra da entegrasyonun sağlanamadığı görüşü ileri sürülmektedir.

Bu arada diğer yabancılar bakımından entegrasyon sorunu yoktur, şeklindeki bir görüşü de kabul edemiyoruz. Eğer onlar bakımından bugün entegrasyon açısından bir sorun görünmüyorsa, bu onların entegrasyon sürecini tamamlamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Türkler ise, diğer yabancıardan çok sonra, F. Almanyaya gelmişlerdir ve henüz entegrasyon sürecini tamamlamamış bulunmaktadır. Uyumsuzluk buradan kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla belki bir tekrar olacaktır ama, yine de belirtmekte fayda vardır. Türk işçileri henüz entegrasyon için gerekli haklara ve şanslara sahip olmamışlardır ki, topluma uyum sağlayıp sağlayamadıklarından söz edilebilsin.

Sonuç olarak bizim görüşümüz, F. Almanyadaki sorunun bir Türk sorunu değil, bir entegrasyon sorunu olduğu, entegrasyonun gerçekleşmesi için gerekli olan hizmetlerin yerine getirilememesinin doğurduğu sıkıntılar olduğudur. Öte yandan Türk işçileri sorununa, bu konuya yabancı unsurların ayıklanmasından sonra yaklaşılması halinde, ortada büyütülecek bir problem olmadığı kanısındayız. Problem iltica sorunudur, problem, sosyal entegrasyonda siyasal ekstremistlerin sorunudur. Buna da dünyanın her tarafından şu veya bu şekilde karşılaşılmaktadır.

